

Utredning om förutsättningarna för att genomföra våtmarksrestaurering av Ostträskets naturreservat

Peter Lundström och Bo-Göran Persson
Samhällsbyggnad, Miljö, Skellefteå kommun, mars 2019

Skellefteå kommun har genomfört en utredning om Ostträskets naturreservat och förutsättningar för att genomföra våtmarksrestaurering inom området. Utredningen har gjorts med medel från våtmarkssatsningen. Åtgärder som bland annat innebär att landskapet öppnas upp genom att avverka den skogsboard som idag finns mellan våtmarken och jordbruksmarkerna vilket skulle möjliggöra ett strandbete och samtidigt gynna de rastande och häckande våtmarksfåglarna. Framtagandet av restaureringsplanen för Ostträsket naturreservat bygger på erfarenhet från tidigare våtmarksrestaureringsprojekt och aktuell forskning.

Skellefteå kommun har besökt området vid ett tillfälle under hösten för att utreda vilka åtgärder som är genomförbara samt att ett fältbesök tillsammans med tjänstemän från länsstyrelsen. Utöver detta har kontakt tagits med ett flertal lantbrukare, sportfiskare och jägare som idag är verksamma inom Ostträskets naturreservat.

Innehållsförteckning

Uppdrag.....	4
Beskrivning av området.....	4
Hydrologi för Ostträsket.....	5
Fördelning av markslag.....	6
Kvarnbäcken-tillflödet till Ostträsket	7
Igenväxt våtmark.....	7
Storbäcken – avvattning av Ostträsket	8
Hur mycket är sjön sänkt?	9
Genomförande av markavvattningen av Ostträsket på 1930-talet	11
Nyttjande av Ostträsket	13
Nuvarande problem kring Tällåsen	13
Nuvarande förvaltning av Ostträsket	13
Naturreservat	14
Natura 2000.....	14
Jordarter	15
Statusklassning i Vattendirektivet.....	16
Vattenkvalitet.....	17
Surhet	17
Näringsämnen	19
Metallhalter.....	20
Åtgärdsförslag för Ostträskets naturreservat	21
Utveckling av området för friluftsliv.....	21
Förändring av vattennivån i sjön	21
Skapa naturbete kring Ostträsket	23
Minska näringsläckage till ytvattnet.....	24
Slutsatser	25

Uppdrag

Länsstyrelsen i Västerbotten har gett miljöenheten på Samhällsbyggnadskontoret, Skellefteå kommun, ett uppdrag att utreda förutsättningarna att bibehålla och utveckla naturvärdena för Ostträsket, och lämna förslag på rimliga åtgärder för våtmarksrestaurering. Utredningen ska utgå från Ostträskets naturvärden som rast- och häckningslokal för våtmarksfåglar samt ta hänsyn till övriga limniska naturvärden i sjön och till- och frånflöde samt potentialen att förbättra vattenhushållningen och vattenkvaliteten i sjön.

Beskrivning av området

Karta 1. Karta över Storbäckens avrinningsområde med de två kalkdoserarna markerade samt Natura2000 området/naturresevatet markerat med grön linje.

Ostträsket ligger i den nedre delen av Storbäckens avrinningsområde. Den har karaktären av en slättsjö och ligger i en dalsänka som för ca 2000 år sen var en insnörd havsvik med ett kort sund till havet. Sjön omges av smala våtmarker med starr och vass, sumpskogar och sankängar. Den norra stranden domineras av morän medan sedimentområden återfinns väster och öster om träsket. Väster om Ostträsket finns jordbruksmarker som tillhör byarna kring Drängsmark, varav fälten

närmast sjön i Tällåsen ligger inom Ostträskets naturreservat och även ingår i Natura 2000-området. I kanten av sjön växer stora ruggar av bladvass och sjösäv och dessa dominerar hela den nordöstra viken. Anledningen till skyddet är i första hand områdets betydelse som rastlokal för gäss, sångsvan och trana. Området är också en av Norrlands viktigaste rastplatser för sädgäss och antalet kan uppgå till upp mot 1 000 individer. I sjön rastar även många änder, med gräsand, bläsand och kricka som de talrikaste arterna. Sjön är också en viktig häckningslokal för t ex grönbena. Tidigare häckade också arter som skedand och gråhakedopping.

Hydrologi för Ostträsket

Ett antal mindre vattendrag, Vadbäcken, Oxbäcken, Hedbäcken, Långslybäcken, Svartbäcken m.fl. rinner ihop till Kvarnbäcken som sedan mynnar från väster in i Ostträsket. Sjön är den största i avrinningsområdet med en yta av 195 hektar. Efter sjön rinner Storbäcken i ca 6 km innan den mynnar i Kågefjärden. Vid utloppet är avrinningsområdet 27 km² och medelvattenföringen 1,7 m³/s och medelhögvattenföringen 12,5 m³/s (SMHi vattenwebben). Det finns ingen nyligen framtagen djupkarta för sjön men efter uppgift från sportfiskare uppskattar vi medeldjupet till ca 1 m. Det skulle då för sjön innebära en teoretisk omsättningstid på 0,21 år.

Tillflödena Vadbäcken och Oxbäcken har kalkats med doserare sedan 1993/94 vilket innebär att nedströmsliggande vatten inte längre uppvisar några stora försurningsproblem. Platserna för dessa är markerade på kartan ovan.

Ostträsket är enligt uppgifter från lokalbefolkningen ovan mycket grund, vilket på sikt kan innebära problem med igenväxning. Detta är dock något som bör utredas vidare genom en djuplodning av sjön, för att säkerställa förutsättningarna för framtida förvaltning. Enligt ortofoto från år 2010 uppgår vattenspegeln i sjön till 90 hektar. Fotot är taget under augusti månad varför vass och sävruggar i sjön syns tydligt och dominerar längst norra stranden och i nordöstra viken. Norra strandzonen består idag av en vass och starr bård för att sedan övergå till granskog. Omfattande sjösäv- och bladvassruggar finns spridda i vattenmassan längs norra stranden.

Bild 1–2. Den vänstra bilden visa våtmarksområdet norr om sjön och bilden till höger den nordöstra viken som börjat växa igen.

Den stora viken i nordost antas vara relativt grund, då det vid fältbesöket 2018-11-27 noterades stora bladvassruggar spridda i hela viken, uppskattningsvis mer än 50–60 % täckning. De tidigare strandängarna och åkermarken i denna vik har börjat växa igen då allt brukande har upphört i östra delen av sjön. All den mark som man genom markavvattningsföretaget fick fram i detta område har

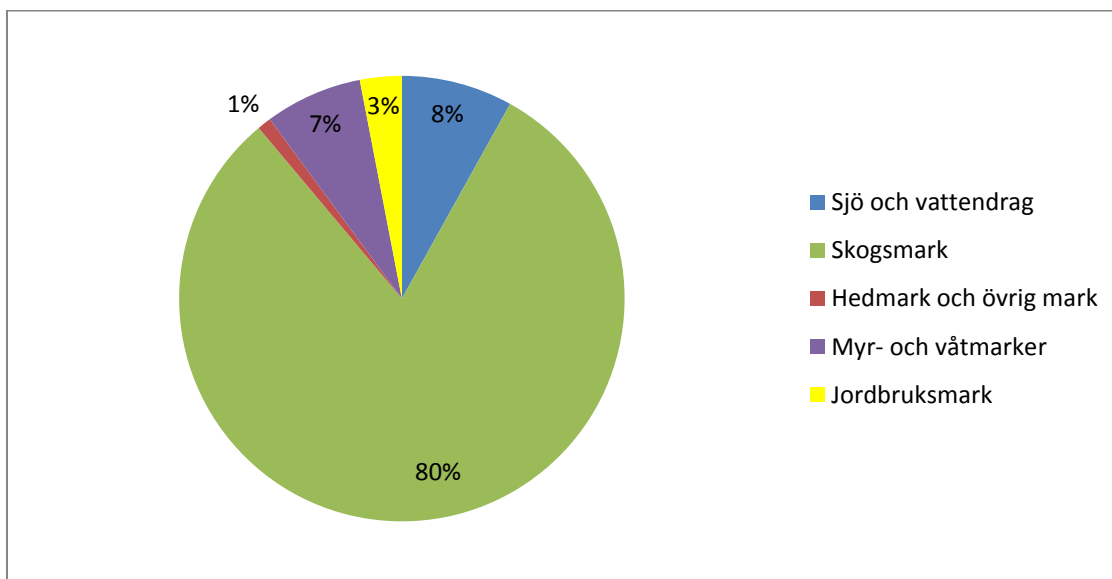
vuxit igen med lövskog. Spår av brukandet i form av diken och stenmur finns dock kvar i området. På udden mellan de östra vikarna finns en båtplats, och man ser två olika nivåer på äldre strandlinjer i skogskanten.

Karta 2. Ortofoto över Ostträsket med omgivande marker taget augusti 2010.

Fördelning av markslag

Skogsmark dominerar i avrinningsområdet och andelen jordbruksmark är ca 3%. Närmast sjön är dock andelen jordbruksmark betydligt högre. Ostträsket ligger i ett område med risk för sulfidloror, se avsnittet om jordarter.

Figur 3. Fördelning av olika markslag inom Storbäckens tillrinningsområde (SMHI, vattenwebben).

Väster om Ostträsket breder ett öppet jordbrukslandskap ut sig och markerna närmast Ostträsket brukas för odling av främst vall och spannmål. Området nyttjas idag av flera olika lantbrukare, vissa av dem odlar enbart spannmål medan andra har kor eller får. Det öppna landskapet närmast Ostträsket är idag ett mycket viktigt område för framför allt rastande gäss, tranor och svanar på våren och hösten.

Kvarnbäcken – tillflödet till Ostträsket

Kvarnbäcken, som kommer västerifrån, rinner lugnt genom det öppna jordbrukslandskap och har en naturlig meandring på sin väg ned till Ostträsket. Kvarnbäcken har grävt sig ned ca 1,5–2 meter ned i det finkorniga jordlagret och där kanterna är relativt branta och till viss del trädbevuxta. På flera håll är bäcken grund och botten domineras hell av finmaterial (sand och silt). Det finkorniga materialet har satts av som sandöar och avsättningar i bäckens innerkurvor.

Bild 4–5. Kvarnbäcken med den smala skyddszone (tv) och lövsumpskogen vid mynningen mot Ostträsket (th).

Från vägen och ca 600 meter nedströms är bäcken omgiven av jordbruksmark och där finns en smal skyddszone mellan bäcken och den brukade jordbruksmarken bestående av björk och sälg, med inslag andra träd. Skyddszone mot bäcken varierar mellan 2–5 meter, med aktiv markanvändning i stort sett till kanten ned mot bäcken. Efter det kommer en sträcka på 300 meter där norra strandkanten är skog och södra delen är jordbruksmark med skyddszone. Den sista sträckan ut till sjön rinner i en landtunga som sannolikt bildats av bäckens transport av finsediment. Denna landtunga är bevuxt med självgallrande lövsumpskog med rikligt med död ved. Detta skogsområde bedöms hålla högt naturvärde och bör bevaras.

Igenväxt våtmark

I sydöstra delen av Ostträsket finns ett stort våtmarksområde med fast botten. Några enstaka bladvassruggar har växt upp och enstaka buskar av vide, i annat fall är området en öppen våtmark. Våtmarken avgränsas i söder mot skog, där det även finns ett fågeltorn. I väster avgränsas våtmarken av en kantzone av lövträd, dike och delvis av en jordbruksväg. Kantzone som vuxit till sig senaste 10 åren skymmer idag den utsikt som de boende i Tällåsen tidigare hade ut över Ostträsket. Detta är något som de önskar att återfå.

Bild 6–7. Öppen våtmark i västra delen av Ostträsket och den lövbård, väg och dike som ligger mellan våtmarken och det öppna odlingslandskapet.

Storbäcken – avvattnings av Ostträsket

Storbäcken nedströms Ostträsket är idag en starkt påverkad bäckmiljö. Bäckens är rätad och rensad på sten vid 1930-talets sänkning. Detta med syfte att sänka sjön. Längst hela bäcken finns stora vallar med material som med stor sannolikhet kommer från bäcken. Det finns även rester av ett dämme, med betongfundament på båda sidor bäcken samt i mitten av vattendraget. En gammal pegel finns på ena fundamentet.

I norra delen av utloppet finns en grävd kanal med massorna liggande i en "limpa" bredvid. Limpan är beväxt med träd. Syftet med denna är oklar, men kan sjösänkningen skett i två steg? Vissa tecken på detta finns i kanten mot skogen norr om utloppet.

Bild 8. Den kanaliserade Storbäcken med muddermassor på var sida om vattendraget.

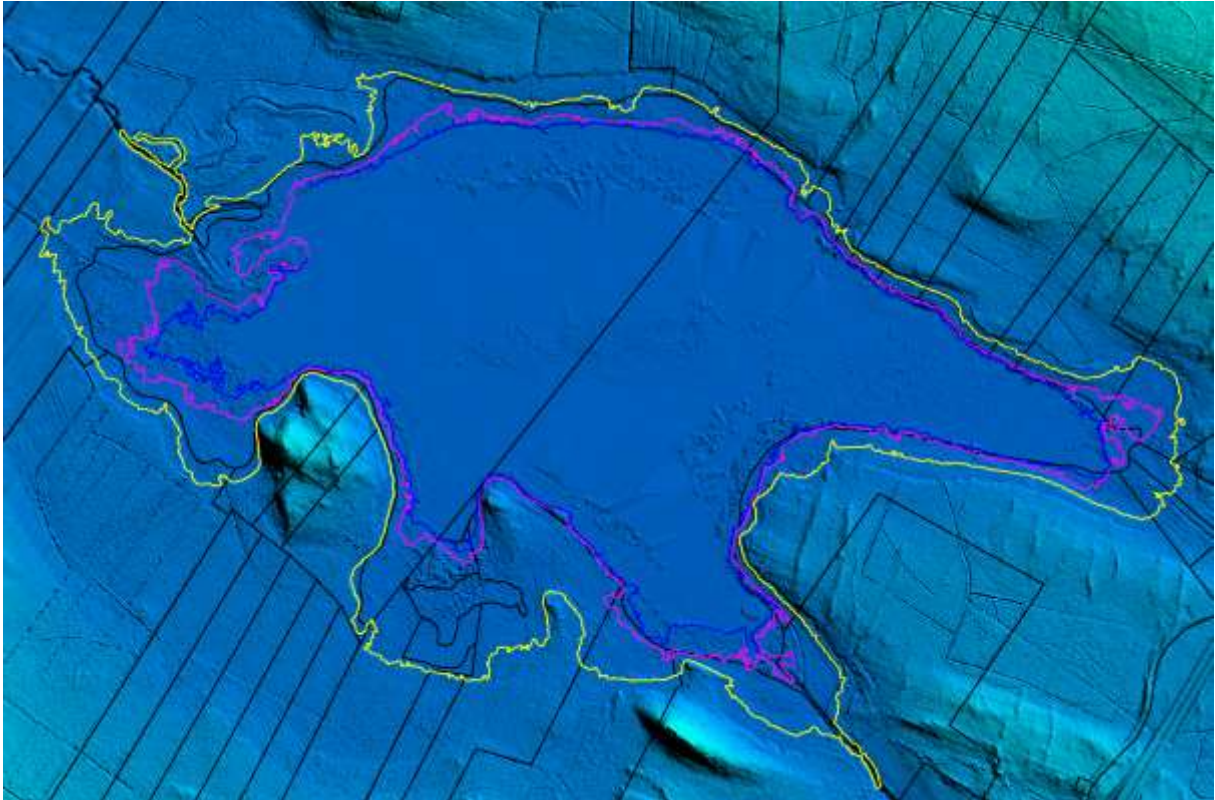
Bild 9. Det gamla dammläget med rester från dammen från 1930-talet.

Hur mycket är sjön sänkt?

Utredningen har omfattat kontakter med lokalbefolkningen, byaböcker och omfattande dokumentation kring markavvattningsföretaget. Något exakt mått på vilken vattennivåsänkning man önskade genomföra eller lyckades genomföra har inte hittats. Dock uppgav en av lantbrukarna att "när man genomförde sänkningen av sjön stötte man på berg. Det genomfördes en del sprängning av berg, men man klarade inte att tömma sjön". Utifrån fastighetsgränser och laserdata/Nationella höjdmodellen uppskattas att sjön har sänkts ca 1–1,5 m, vilket även stämmer överens med skisser och karta från arbetsförslaget för sänkingsföretaget från 1930. Enligt laserdata ligger sjöytan på strax under 16,5 m.ö.h. och vid Drängsmarks fastighetsgräns ner mot sjön (gamla strandlinjen) på 17,5 – 17,75 m.ö.h. Fastighetskartan visar att det skett fastighetsreglering för Ostviks by senare där man då tagit hänsyn till sjösänkningen.

I SMHI:s rapport "Sänkta och torrlagda sjöar" (SMHI Svenskt Vattenarkiv, rapport NR 62, 1995) finns Ostträsket med. Här anges att den sänktes 1932 och har arkivnummer 4,4176. Det kan tänkas att sjön även sänkts tidigare eftersom laserdatat antyder ett gammalt strandhak vid ca 19 m.ö.h. Stämmer detta skulle sjön totalt sett vara sänkt uppemot ca 2,5 meter. I ekonomiska kartan från 1956 anges sjöns höjd till 15 m.ö.h. Den siffran bygger på höjdsystemet 1900. Nu gällande höjdsystem är 2000 och höjdskillnaden mellan dessa två är ca 1 m vilket innebär att sjöns yta inte har förändrats särskilt mycket sedan mitten av 1950-talet.

Eftersom det numer inte finns någon tillskapad dämmande tröskel nedströms sjön som kan reglera vattennivån varierar sjöns yta naturligt efter tillrinningen. Under vissa vårar sägs sjön svämma över på jordbruksmarken i väster vilket då innebär att sjöns yta ligger över 18 m över havet. Riktigt torra somrar kan det nog vara möjligt att sjön kan sjunka ner till under 16 m vilket då skulle innebära en naturlig variation på ca 2 m. De kraftiga översvämningarna som vissa år innebär att marken är svår att bruka ses av den lantbrukare som nyttjar marken närmast Ostträsket som problematiskt.

Karta 3. Terrängskuggningskarta med höjdkurvor 16,5 m.ö.h. i blått, 17,0 m.ö.h. lila och 18,0 m.ö.h. i gult. Svarta linjer anger fastighetsgränser. Gränsen mitt på sjön är gränsen mellan Drängsmark och Ostviks byar.

Genomförande av markavvattningen av Ostrträsket på 1930-talet

I början av 1930-talet påbörjades arbetet med att genomföra en sjösänkning av Ostrträsket med syfte att öka jordbruksarealen kring sjön. Arbetet var omfattande och innebar även en stor förändring av Storbäcken, som avvattnar Ostrträsket. Arbetet avslutades 1939. Inför arbetet togs genomfördes omfattande utredningar och man planera i detalj hur Storbäcken skulle grävas ut för att avvattna sjön.

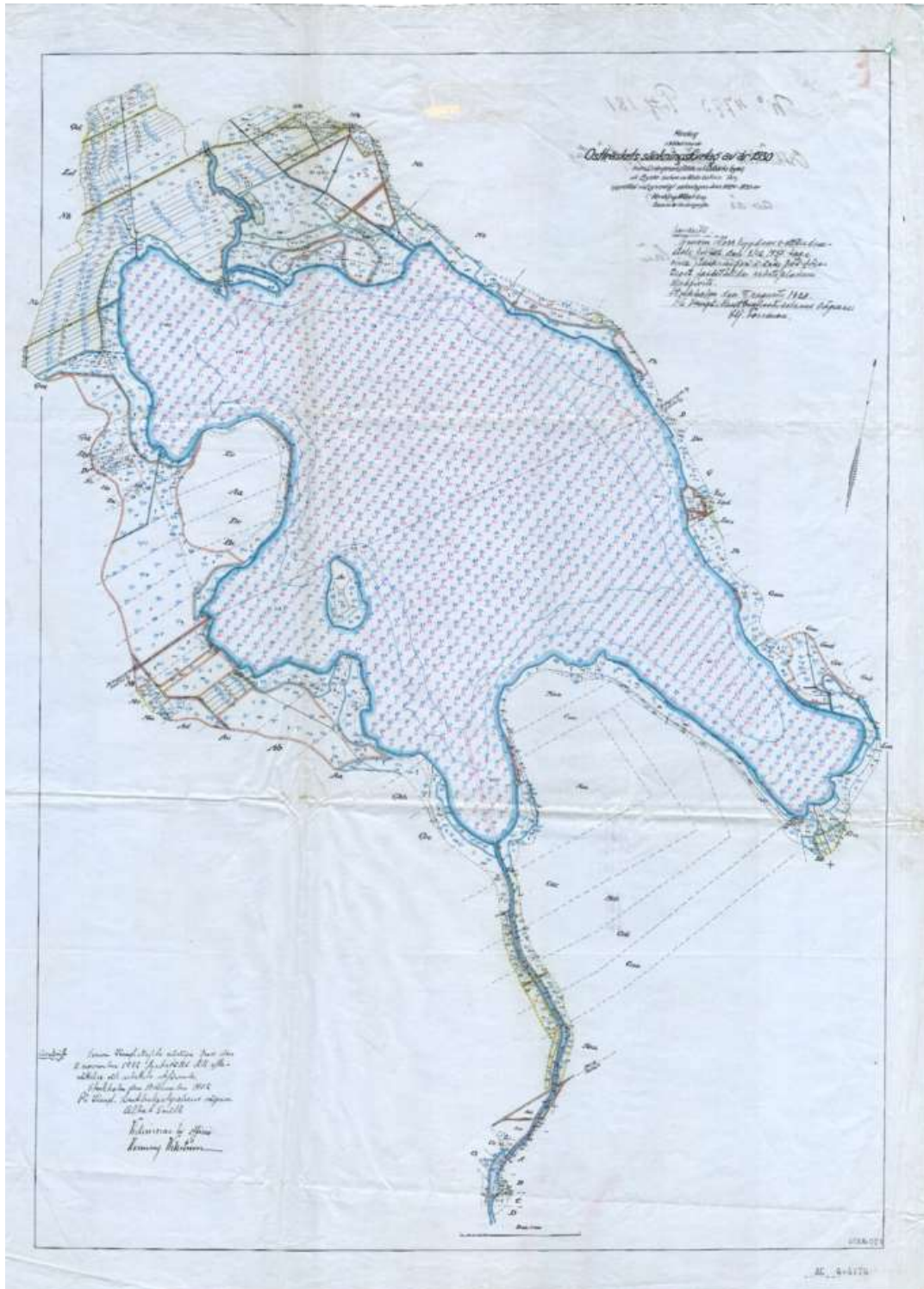

Bild 10. Karta som visar hur detaljerade underlagen var inför genomförandet av sjösänkningsföretaget.

Genom det markavvattningsföretag som startades togs det fram detaljerade skisser på hur markavvattningen skulle gå till. Bäckens skulle i sin helhet breddas till ca 11–12 meters bredd och tillskapas en jämn och plan botten. Allt naturligt material grävdes eller sprängdes bort och placerades som vallar på både norra- och södra sidan och bäcken. Slänterna skulle enligt skisserna hålla en lutning av 1:1,5. Dessa vallar finns fortfarande kvar och består av finare material samt större högar med block. På dessa vallar växer idag grova träd, både gran, tall, björk och asp. Dessa vallar visade sig sedan leda till problem för bonden som nyttjade marken på norra sidan Storbäckens. På grund av att inga/för få dikesöppningar skapades genom vallen blev marken vattensjuk och svår att bruka.

Det byggdes även en dammkonstruktion 200 meter nedströms sjöns naturliga utlopp. Detta för att möjliggöra en möjlighet att spara delar av höstens avrinning för att nyttjas på vintern. Detta var ett krav från sågverksägaren och kvarnägaren nere i Ostvik och Östanbäck. Enligt vattendomstolens protokoll från den 3 oktober 1931 går det att läsa *"Denna damm vars bredd bör vara 12 meter mellan de fasta sidogåtarna och som bör vara försedd med två mellangåtar, ligger det deltagarna i sänkingsföretaget att anlägga i sektion 7 eller annan närliggande lämplig sektion med fast berg eller botten. Gåtarnas överkant skal ligga i höjden omkring 2,60 meter under den i nä pålen 5 befintliga fixpunkten"*. Regleringen skulle påbörjas den 1 oktober och innebära ett större vattenmagasin för verksamheterna längre ned efter bäcken.

De första åren efter att kanalen iordningställdes var vattnet mycket grumligt i samband med högflöden framförallt på våren. Den ökade transport av finmaterial ska enligt de gamla protokollen från vattendomstolen ha sedimenterat längre ned i bäcken och även i den sågverks- och kvarndamm som fanns i Ostvik/Östanbäck.

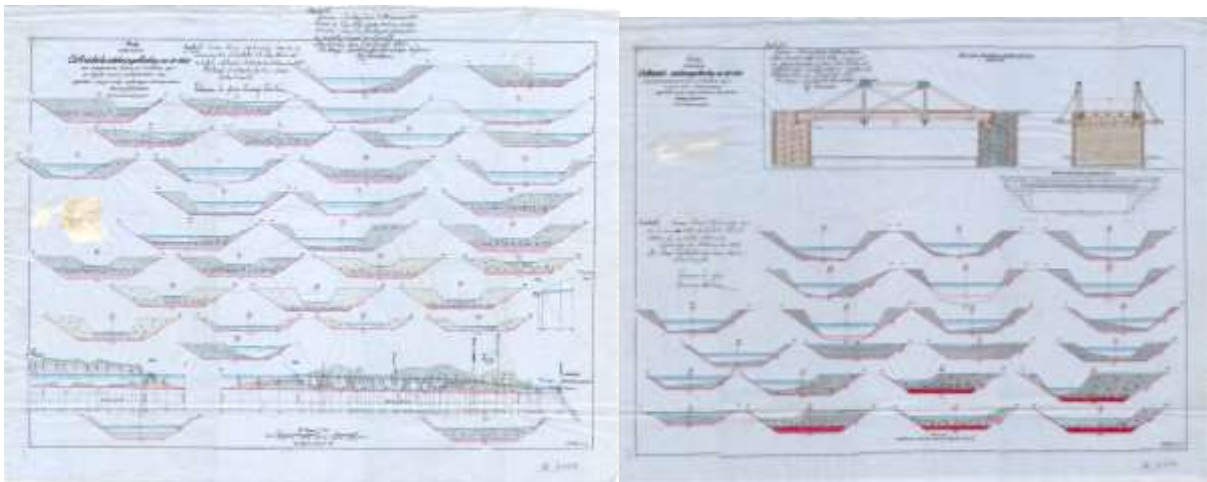

Bild 11–12. Detaljerade ritningar på hur markavvattningsföretaget skulle gå till genom grävning av Storbäckens.

Nyttjande av Ostträsket

Både längst Kvarnbäcken uppströms Ostträsket och på stränderna kring sjön finns det rester av gamla övergivna båtar, men även många båtar som nyttjas idag. Detta tyder på att Ostträsket idag nyttjas som fiskevatten under sommaren. Efter samtal med sportfiskare som årligen fiskar i sjön framkommer det att sjön är grund och saknar djuphåla. Djupet vintertid är ca 15–20 cm vattenspegel under isen (istjocklek ca 1 meter) och botten består av slam. Det sker ett omfattande pimpelfiske efter gädda på vinterhalvåret som ger goda fångster på gädda på mellan 5–9 kg. Det finns även större fisk, men det är relativt ovanligt. Gäddorna är ofta relativt långa för sin vikt, vilket tyder på brist på betesfisk. Det finns rikligt med abborre i sjön, men består främst av tusenbröder. Förekomsten av mört i Ostträsket är förhållandevis litet i förhållande till övriga arter. Enstaka fångster av regnbågar och bäcköringar är fångade i sjön genom åren och kommer från utsättningar i Storbäcken eller från dammen i Kvarnbäcken, uppströms Ångsågen i Drängsmark. Det sker även sjöfågeljakt i Ostträsket på höstarna.

Nuvarande problem kring Tällåsen

Enligt samtal med lantbrukare i Tällåsen är markerna bördig men markerna närmast sjön har fortfarande stora problem med vatten främst under våren. Varje vår står vattnet långt upp på odlingsmarken, vissa år ända upp mot Orrvägen i väster. Vattnet kommer både från den stigande vattennivån i Ostträsket och från översvämning av Kvarnbäcken uppströms Orrvägens passage av bäcken. Enligt boende i Tällåsen skapade vägingenjören en smalare passage vid vägöverfarten för att på så sätt öka strömhastigheten i bäcken. Sannolikt innebär detta en dämmande effekt vid högflöden i Kvarnbäcken, som leder till översvämning uppströms denna punkt.

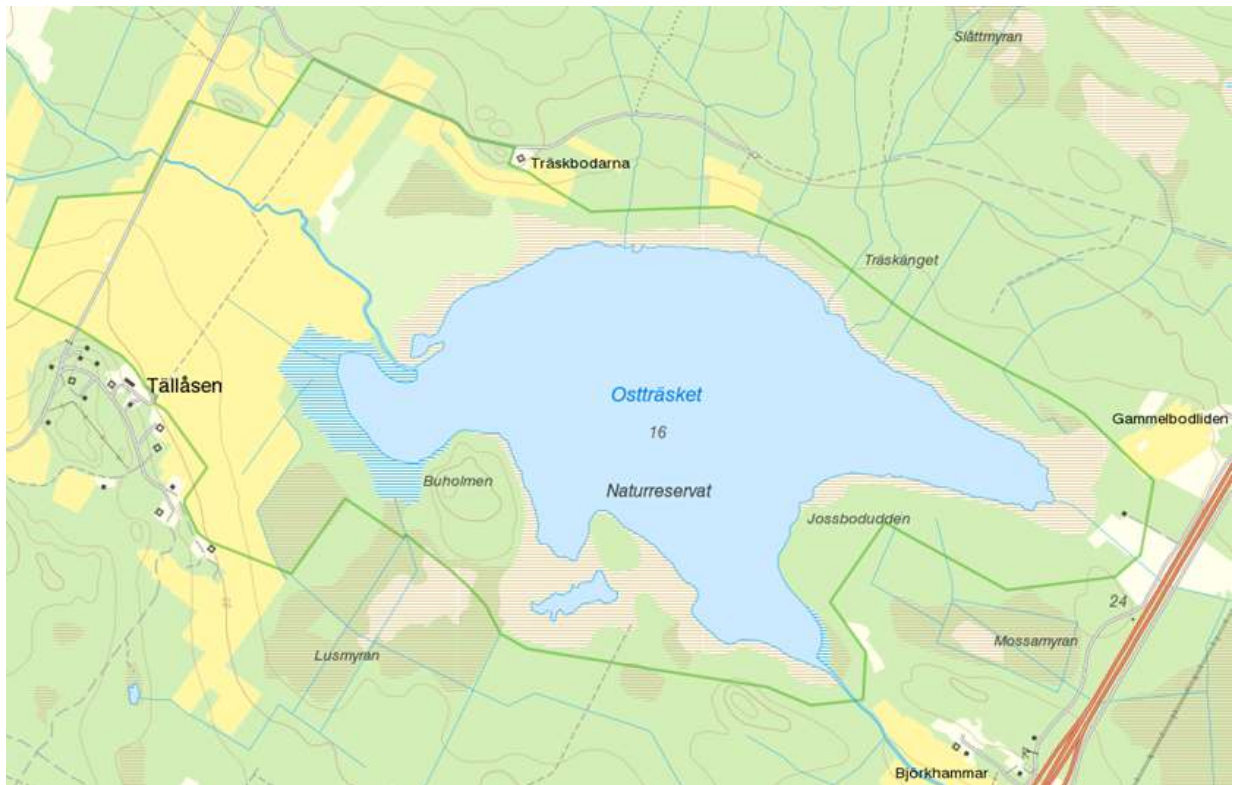
Idag upplever lantbrukarna att antalet rastande gäss, tranor och svanar ökar. Tranor är ett stort problem då de äter upp utsädet på våren och på höstarna trampar de ned grödorna innan man hunnit med att skörda. Tranorna vistas på ungefär samma områden år från år.

Man påpekar även att det börjat växa igen mellan sjö och jordbruksmarkerna, vilket anses tråkigt då de uppskattade den vackra vyn ut över sjön och odlingsmarkerna från sina fastigheter.

Besökare av Ostträskets naturreservat uppger att det råder osäkerhet kring var man kan parkera på Tällåsen men även var man bäst kan stå och skåda ut över odlingslandskapet. Detta gäller framförallt för de som inte besöker område regelbundet. Många står nog på privatägd mark, Drängsmark 48:1. Totalt sett är det brist på skyltning och information för området.

Nuvarande förvaltning av Ostträsket

Ostträsket har sedan 1972 varit ett naturreservat med syfte att vara en viktig häcknings- och rastlokal för tranor, sädgäss och andfåglar. Sedan 2003 ingår även Ostträsket i Natura 2000-nätverket utifrån dess värde för ett antal utpekade fågelarter som regelbundet observeras inom området.

Karta 4. Ostträskets naturreservat och Natura 2000-område avgränsat med grön linje.

Naturreservat

Naturreservat för Ostträsket med omgivande marker inom Skellefteå kommun bildades 11 september 1972. De skäl som låg till grund för bildandet av naturreservatet var att Ostträsket var en av Norrlands viktigaste rastplatser för sädgäss, tranor och andfågel. Sjön var även viktig som häckningslokal för gråhakedopping, skäggdopping och svarthakedopping samt för simänder bl.a. skedand och årta. Totalt är reservatet 504 hektar varav 310 hektar består av landareal, främst odlingsmarker i Tällåsen. Enligt beslutet ska reservatet vårdas för att bibehålla dess värde för rastande och häckande fåglar och det är förbjudet att ta bort eller skada häckningsplatser för fågel. För området råder beträdandesförbud under perioden 15/4–31/5 utom längs särskilt markerade stigar.

Natura 2000

Ostträsket pekades år 2003 ut som ett Natura 2000-område för dess betydelse som rastlokal för fjällgås, sångsvan och trana. Dock har fjällgås som tidigare årligen rastade vid sjön endast observerats vid tre tillfällen sedan år 2000, senast 2008. Området är fortfarande ett av Norrlands viktigaste rastplatser för sädgäss och rastande grupper på upp mot 1 000 individer observeras. I sjön rastar även många änder, med gräsand, bläsand och kricka som de talrikaste arterna. Sjön är också en viktig häckningslokal för t.ex. grönbena.

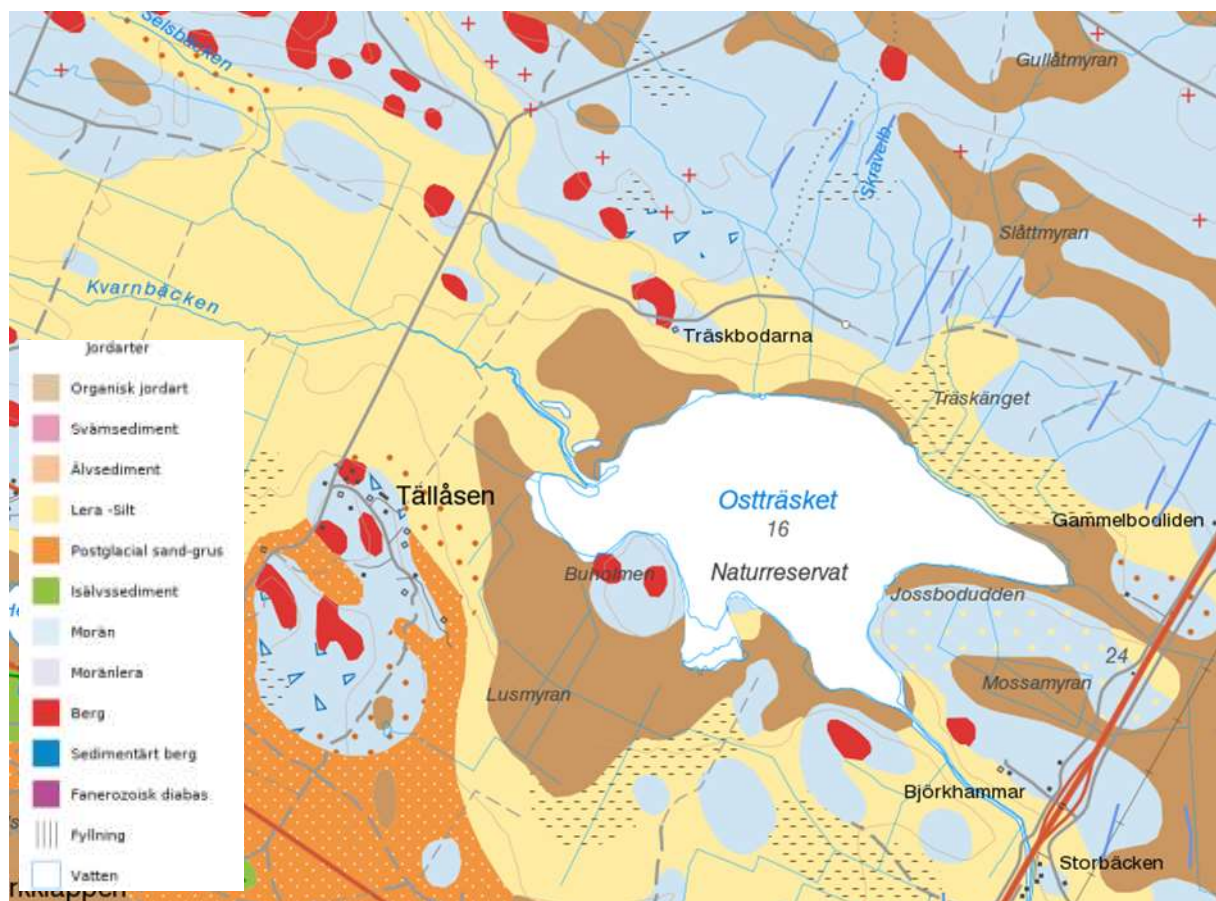
I bevarandeplanen för Ostträsket, som är fastställd av länsstyrelsen, står det att Ostträsket är en av Västerbottens finaste fågelsjöar. Sjön och de omgivande jordbruksmarkerna har höga värden som rast- och häckningslokal för våtmarksfåglar. För att skapa de bästa förutsättningar för fågellivet ska åkerbruk med betesdjur, produktion av stallgödsel, vallodling och spannmålsodling prioriteras.

Det överordnande bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter omfattas av EU:s Fågeldirektiv eller Art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

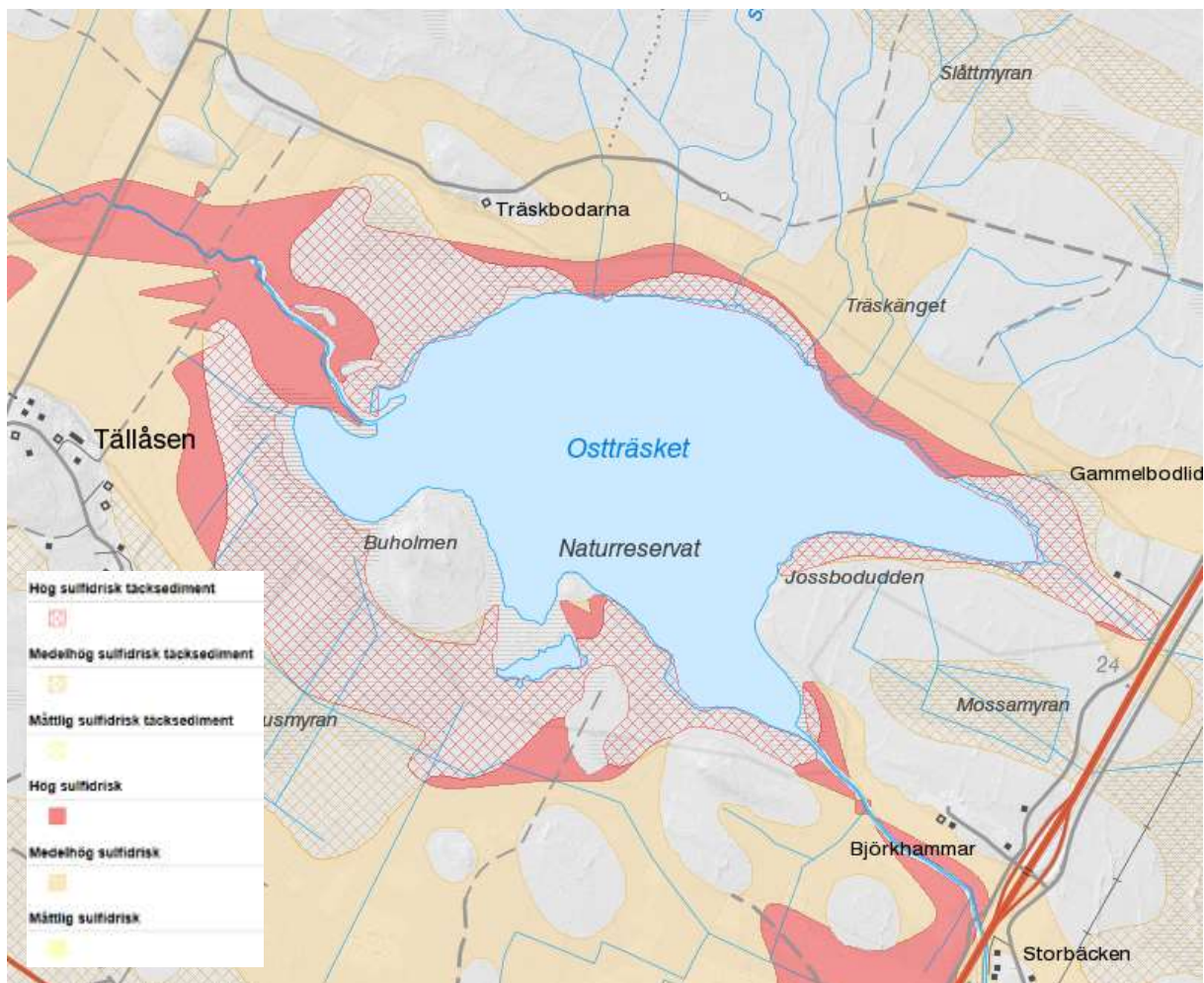
För Ostrträskets Natura 2000-området är nio arter utpekade enligt fågeldirektivet; sångsvan, sädgås, fjällgås, trana, brushane, grönbena, dvärgmåsar, fisktärna och silvertärna.

Jordarter

I östvästlig riktning går ett bälte med finkornigare material, som domineras av lera-silt (beige i karta 5 nedan) och torv(brunt) närmast sjön. De finns även partier(gula) med omväxlande torv och finkornig jordart i detta stråk. Norr om Ostrträsket domineras jordlagret av morän (blått) och det finns även moränöar söder om sjön i det ost-västliga stråket med finsediment. En bit sydost om sjön finns en grusås (orange och grönt) bestående av isälvsediment och svallsediment.

Karta 5. Jordartskarta över Ostrträsket och omgivande marker. För mer utförlig legend se SGU:s kartvisare, jordartskartan.

Karta 6. Sulfidriskkarta.

I stort sett hela området kring sjön anges hög risk för förekomst av sulfidleror. Eftersom det har skett en kraftig markavvattning här är också risken för oxiderade sura sulfatjordar hög. Samtidigt har det förmodligen redan skett en urlakning i dessa jordar varför försurningspåverkan är betydligt lägre än för låt oss säga 100 år sen. Man anser att halveringstiden för svavelutlakningen från sura sulfatjordar kan vara ca 30 år. Sjön kan inte idag betraktas som försurad och trenden är nu att pH-värdena långsamt förbättras, se avsnitten om vattenkemi nedan. När nyodlingen skedde i väster var skördeutfallet väldigt dåligt till en början och det behövdes många års markkalkning för att höja markerna pH-värde. En höjning av sjön skulle vara positiv ur surhetsynpunkt eftersom grundvattnet i strandområdet skulle höjas och därmed leda till en minskad oxidering i marken. Men en höjning skulle också kunna medföra en utlakning av fosfor från de överdämda områdena. Denna "dämningseffekt" skulle kunna sitta i några år efter höjning men sedan avklinga.

Statusklassning i Vattendirektivet

I VISS har Ostträsket klassats till måttlig ekologisk status. Miljökvalitetsnormen (MKN) är god ekologisk status senast 2021. Den främsta anledningen till den nuvarande klassningen är den damm som tidigare fanns längre ner i Storbacken vid Ostvik/Östanbäck. Denna damm revs hösten 2018 av Skellefteå kommun vilket har medfört att det nu finns fri vandringsväg för fisk från havet och upp till Ostträsket. Kvalitetsfaktorn konnektivitet är därför inte längre något problem. För andra kvalitetsfaktorer, t.ex. näringsämnen, fisk, växtplankton, försurning, särskilt förorenande ämnen m.m. har ingen klassning gjorts. Det har inte utförts några verifieringsundersökningar av

övergödningspåverkan men det är utifrån uppmätta mätvärden på fosfor och kväve tänkbart att även kvalitetsfaktorn näringsämnen skulle ge en måttlig status.

Vattenförekomsten Storbäcken nedströms Ostträsket har också klassningen måttlig ekologisk status. Här ska MKN god ekologisk status vara uppnådd senast 2027. Anledningen till denna klassning är dels den nu borttagna dammen nere i Ostvik/Östanbäck och dels den sänkta och rensade bäckfåran.

En restaurering av strömsträckan nedströms Ostträsket och ett arbete för att minska belastningen av fosfor och kväve till Ostträsket och Storbäcken är inte bara angeläget för Ostträskets naturmiljö utan även åtgärder för att uppfylla MKN enligt Vattendirektivet för vattenförekomsterna.

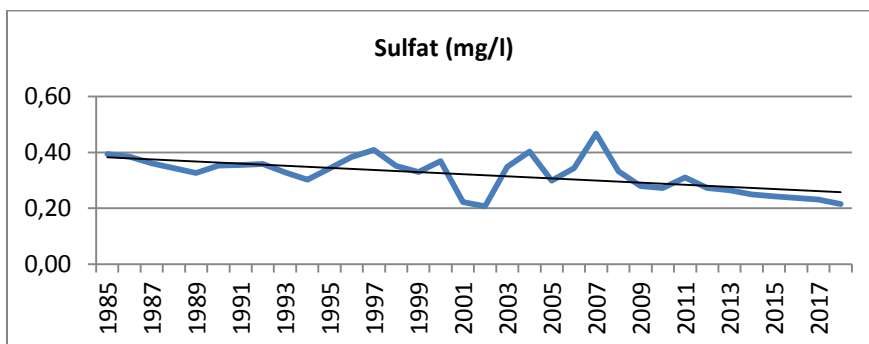
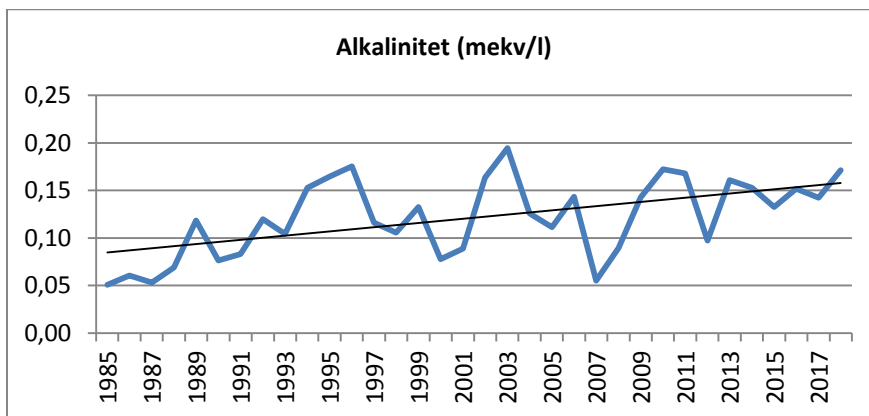
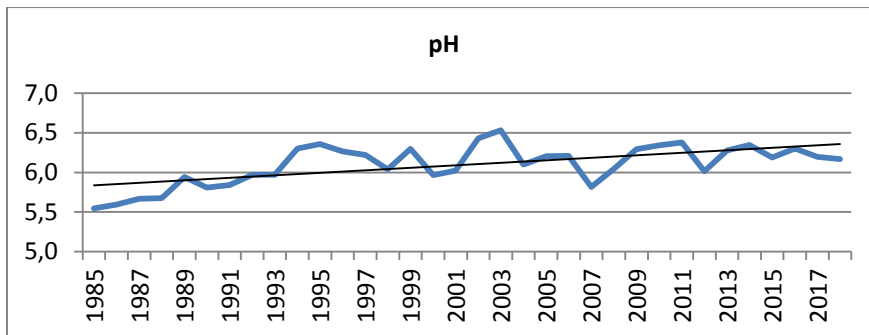
Vattenkvalitet

Mätning av vattenkvaliteten i Storbäcken som rinner från Ostträsket har gjorts regelbundet varje månad sedan 1985. Mätstationen ligger strax nedströms E4:an. Inga direkta biflöden tillkommer på sträckan från sjön till provtagningsstationen varför mätdata i många avseenden väl representerar sjöns vattenkvalitet. I Ostträsket har bara enstaka provtagningar gjorts och dessa redovisas därför inte här. Här visas resultat för några av de vanligaste parametrarna. En linjär trendlinje finns inlagd.

Surhet

Av diagrammen som visar årsmedelvärden kan man se att försurningsbelastningen på vattensystemet har minskat påtagligt. Detta kan vara effekten av både ett minskat nedfall av försurande ämnen och en minskad urlakning av sulfat från sura sulfatjordar i området. Sulfathalterna i vattnet har nära halverats och det har gett effekt på både en högre buffringskapacitet (alkalinitet) och pH. Numer ligger årsmedelvärdena för pH över 6 jämfört med ca 5,5 då mätningarna började, pH-värden över 6 är nödvändiga för att känsliga arter ska kunna reproducera sig.

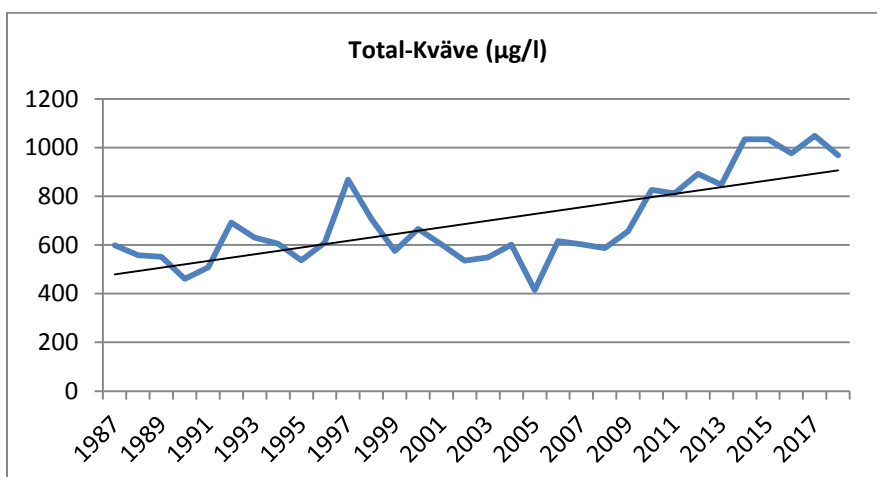
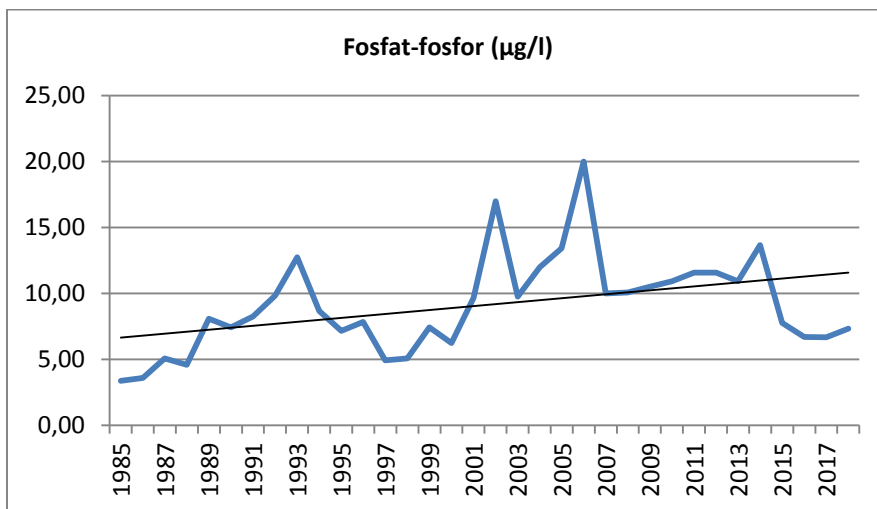
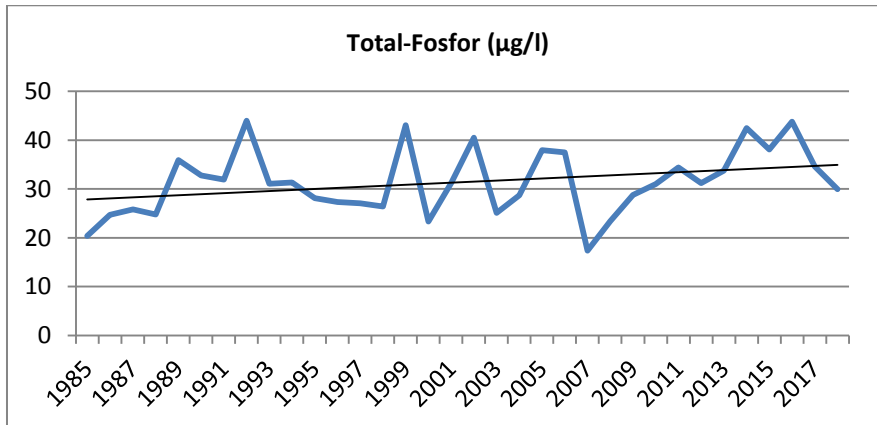
Diagram 1–3. Diagram som visar pH, alkalinitet och sulfat från mätstationen i Storbäcken nedströms Ostträsket.

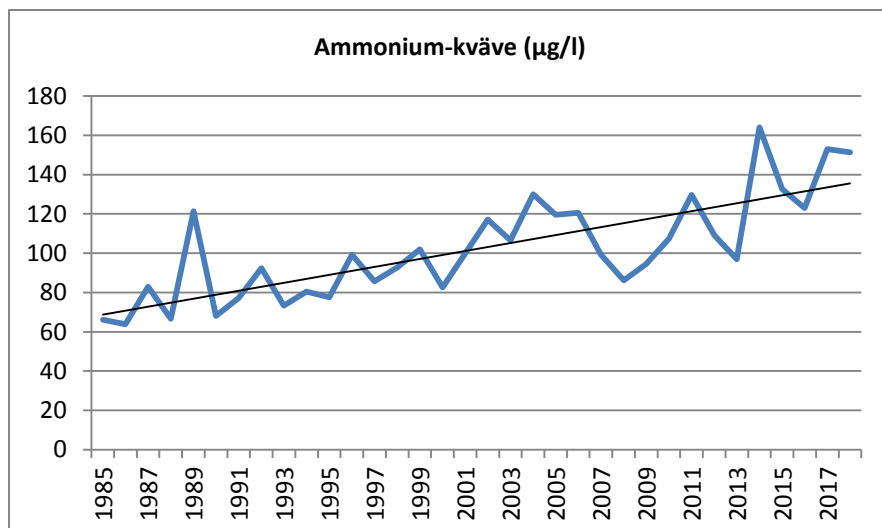

Näringsämnen

Halterna av fosfor och kväve är höga och visar båda på ökning i Storbäcken vilket mest troligt innebär att näringsämnena ökar också i Ostrträsket. Påtagligt är att halterna av ammoniumkväve har fördubblats under de åren mätningar pågått. Halterna är höga och de indikerar en påverkan från jordbruket. Höga halter av närsalter innebär en stor risk att sjöns igenväxning påtagligt kan påskyndas.

Diagram 4–7. Diagram som visar total-fosfor, fosfat-fosfor, total-kväve och ammonium-kväve från mätstationen i Storbäcken nedströms Ostrträsket.

Metallhalter

Tabellen nedan visar medelvärden av metallhalter de senaste 5 åren. Samtliga prover visar på låga halter (enligt Naturvårdsverkets bedömningsgrunder 1999). För kobolt och uran finns inga klassningar i bedömningsgrunderna. Totalhalter i µg/l.

Koppar	Arsenik	Bly	Zink	Kadmium	Nickel	Krom	Kobolt	Uran
2,51	2,27	0,60	9,71	0,04	2,81	0,63	0,87	0,20

Åtgärdsförslag för Ostträskets naturreservat

Ostträskets naturreservat har stor potential att vara ett av länets trevligaste reservat för fågelskådning. Dock finns det en del saker som bör åtgärdas för att öka värdet som fågellokal, besöksmål samt vattenkvalitetsnormen för Ostträsket och Storbäcken.

Utveckling av området för friluftsliv

Ostträsket besöks idag av ornitologer främst under våren i samband med att stora mängder gäss och tranor rastar under vårsträcket. Den populäraste utsiktsplatsen är uppe på hällan vid vägen i Tällåsen, där man har goda förutsättningar att se ut över betande fåglar på odlingsmarkerna. Det befintliga fågeltornet nyttjas inte alls i samma utsträckning beroende på att det är anonymt och svårt att hitta för den som aldrig varit dit. Länsstyrelsen skulle med några enkla åtgärder kunna förbättra tillgängligheten till Ostträsket för besökare.

- Förbättra färgmarkeringen av naturreservatet.
- Informationsskylt vid parkering, fågeltorn och plattform.
- Förbättra och tydliggöra parkering för besökare med skyltning och hänvisningar.
- Tydligt markerad stig från parkering till fågeltorn.
- Bygga en skådarplattform vid hällan i Tällåsen, tillgänglig för rörelsehindrade.

Förändring av vattennivån i sjön

Ostträsket sänktes 1–1,5 meter på 1930-talet genom ett markavvattningsföretag för att förbättra och skapa nya jordbruksmarker kring sjön. Vid Tällåsen är effekterna påtagliga och det är fortfarande ett område med aktivt jordbruk. En höjning av vattenståndet i sjön skulle medföra en påverkan på markavvattningsföretaget och för brukarna av området. En påverkan av markavvattningsföretaget måste alltid ske i dialog med delägarna och är tillståndspliktigt. Det är dock viktigt att inte äventyra det aktiva brukandet som idag sker av markerna vid Tällåsen då det är en förutsättning för uppfyllandet av naturreservatets och Natura 2000-områdets syften.

En höjning av vattennivån i sjön på upp till 16,75 m.ö.h. skulle innebära en marginell ökning av sjöns vattenspegel och således innebära en liten påverkan jordbruksmarken runt sjön och skulle vara genomförbart på flera olika sätt. Denna förändring skulle sannolikt inte få någon större påverkan på Ostträsket, då man ofta förordar mer kraftfulla nivåhöjningar (över 0,5 meter) för att få någon större förändring i sjöar som håller på att växa igen, vilket inte heller är fallet med Ostträsket. Däremot skulle en restaurering av Storbäcken ge en positiv effekt på miljökvalitetsnormen för Storbäckens avrinningsområde som sannolikt endast skulle innebära en marginell höjning av vattennivån i Ostträsket (upp till 16,75 m). Den sträcka av Storbäcken som bör restaureras är sträckan från E4:an upp till utloppet av sjön, totalt ca 800–900 meter. Den idag ca 10 meter breda muddrade fåran återfylls med finkornigt material, stenar och block från vallarna på var sida om bäcken. Detta skulle innebära att 8000–9000 m² strömbiotop skulle återskapas med lekbottnar, uppväxtområden och ståndplatser för strömlevande arter. De gamla skisserna som finns från markavvattningsföretaget visar tydligt på en omfattande kanalisering av Storbäcken på denna sträcka. Effekterna av att restaurera bäcken är att strömbiotoper för havsvandrande öring, lax, harr och nejonöga återskapas,

men även för strömstare. En restaurering av Storbäcken skulle även öka avrinningsområdets vattenhållande funktion positivt.

2018 revs en damm från 1700-talet i bäckens mynningsområde till havet, vilket innebär att havsvandrande fiskarter åter kan vandra upp i avrinningsområdet och nyttja de nya lek- och uppväxtområdena som en restaurering av Storbäcken skulle medföra.

Finns en önskan från förvaltaren av naturreservatet att skapa en större vattenspegel i Ostträsket är en höjning av vattennivån på 1 meter nödvändig. Detta utförs enklast genom att bygga en överfallströskel vid utloppet i sjön vid det tidigare dammläget. En stor vattennivåhöjning skulle förutom en ökad vattenspegel innebära blötare våtmarker i strandzonen och ännu vattensjukare jordbruksmarker i Tällåsen, väster om Ostträsket. Lantbrukarna på Tällåsen anser redan idag att det är problem med den vattensjuka marken på våarna, både på grund av den höga vattennivån i sjön och det vatten som vissa år kommer västerifrån då Kvarnbäcken översvämmas och rinner ut över området. Det är därför sannolikt att de inte ställer sig positiva till en omfattande höjning av vattennivån av sjön.

En möjlighet att minska påverkan på jordbruksmarken i Tällåsen vid en stor vattennivåhöjning av sjön är att anlägg en skyddsvall mot sjön, för att skydda markerna mot översvämning på våren (Aqua reports 2017:10, Fysisk restaurering av sjöar, E. Degerman et al). Detta skulle innebära att jordbruksmarken inte översvämmas på våren eller vid andra högflöden och får istället konsekvenser för de våtmarksfåglar som nyttjar dessa översvämningsmarker för födosök, och på så sätt påverka syftet med naturreservatet och Natura 2000-området negativt.

En höjning av vattennivån i Ostträsket är tekniskt möjlig att genomföra. Det som dock är svårt att bedöma är konsekvenserna av olika vattennivåer på sjön. Det är därför viktigt att fastställa ett syfte med varför länsstyrelsen önskar genomföra en eventuell sjöhöjning för att möjliggöra en bedömning av dess effekter. Som det är beskrivit ovan finns det olika sätt att genomföra nivåhöjningen på och de olika genomförandena får alla olika effekter på sjön, lokala biotoper, olika arter, hydrologi samt kringliggande verksamheter.

Karta 7. Höjdkurvor i anslutning till Ostträsket som översiktligt redovisar hur vattenytan breder ut sig vid olika scenarier på en nivåhöjning. Nuvarande vattennivå ligger på 16,5m.ö.h. 16,75 m.ö.h. (blå), 17,0 m.ö.h. (lila) och 18 m.ö.h. (gul). Höjddata från Lantmäteriets laserscanning/Nationella höjddata.

Skapa naturbete kring Ostträsket

I sydvästra delen av Ostträsket finns ett större område på ca 22 ha som bedöms ha god bärighet och lämpligt för bete. Det finns intresse från en av de lokala djurbönderna att hålla djur på denna mark, om det är möjligt att lösa frågan kring nyttjandet av marken. För att iordningställa detta område behöver den vedartade vegetationen mellan Ostträsket och Tällåsen, i anslutning till våtmarken, avverkas för att öppna upp landskapet och binda ihop jordbruksmarkerna, våtmarken och vattenspegeln. Det är ett relativt litet smalt område som ska avverkas, till stor del bestående av klenare lövved. Den totala ytan som bör avverkas i anslutning till Tällåsen är ca 4 hektar. Vi bedömer att lövskogen i anslutning mot Kvarnbäcken lämnas kvar både som skydd för betande djur och för sitt naturvärde. Arbetet ska ske på tjälad mark för att förhindra körskador på våtmarken. Efter avverkning transporteras allt material ut ur området till önskad plats utanför naturreservatet. Upplaget av GROT ska med fördel torka över sommaren för att flisas på plats under hösten. Det kan vara svårt att bli av med GROT under våren/sommaren eftersom värmeverken då går på sparlåga. Närmaste värmeverk ligger på Hedensbyn i Skellefteå.

För att minimera möjligheten till framtida lövuppslag på de avverkade ytorna är det lämpligt att genomföra stubbfräsning. Området bedöms ha relativt god bärighet och bör vara fullt möjligt att fräsa med hjulburen maskin eller annat lämpligt fordon. Efter att fräsningen genomförts är det möjligt att "släta till" ytan med bandvagn. Detta kan vara bra att genomföra om man avser att sköta ytorna med maskin. Det finns lokala lantbrukare som är intresserade av betesmarker vilket gör att man med fördel kan låta markerna vara lite ojämna, vilket gynnar den biologiska mångfalden.

För att möjliggöra djurhållning på denna våtmark behöver ett stängsel sättas upp för att avgränsa området mot jordbruksmarken, Kvarnbäcken och omkringliggande skog. Ett fast stängsel bör sättas upp för att minimera underhållet för lantbrukaren. Det behövs även öppningar i stängslet för möjliggöra passage av djur och maskin. För att avgränsa dessa 22 hektar kommer det att behövas ca 2,1 km stängsel. Efter att området iordningställts är det viktigt att betet kommer igång så fort som möjligt året efter fastän markerna inte kommer att vara möjliga att klassa in för miljöersättning från Jordbruksverket. Av den anledningen är det möjligt att betet första året kan planeras in som ett restaureringsbete.

Karta 8. Del av Ostträskets naturreservat där det i ett första läge är möjligt att införa våtmarksbete (blå yta). Blå linje visar föreslagen stängseldragning, grön yta bör avverkas och stubbfräsas.

Minska näringsläckage till ytvattnet

Ett sätt att komma till rätta med näringsläckaget ut till Kvarnbäcken och Ostträsket är att genomföra ett projekt med de lokala lantbrukarna genom ökad tillsyn och information genom t.ex. "Greppa näringen". Idag är skyddszonerna mot Kvarnbäcken mycket smala då markerna brukas så nära bäcken som det är möjligt. Det är därför angeläget att tillsammans med jordbrukarna komma överens om utformning och skötsel av skyddszoner till Kvarnbäcken och eventuellt andra diken som mynnar till Kvarnbäcken eller direkt till sjön. Se även stycket om statusklassning ovan.

Slutsatser

Ostträsket har potential att vara ett av Skellefteå kommuns trevligaste utflyktsmål för naturintresserade medborgare och besökare. Det kommer dock att krävas omfattande åtgärder för att Ostträsket ska återfå sin forna glans som en av norra Sveriges bästa fågellokaler men även för att uppfylla miljö kvalitetsnormen för Storbäcken och samtidigt säkerställa ett fortsatt brukande av jordbruksmarkerna.

Vår bedömning är att en omfattande vattennivåhöjning av sjön på ca 1,0 meter inte är genomförbar utan får för stora konsekvenser på nuvarande markanvändning av jordbruksmarken vid Tällåsen som även är en viktig del i naturreservatets värdekärna. De områden som skulle översvämmas i västra delen av Ostträsket på våren skulle innebära allt för stora negativa konsekvenser på möjligheten att bruka jordbruksmarken och samtidigt utesluta ett naturbete av våtmarkerna då de skulle bli allt för blöta för att hålla djur på våtmarken. De översvämmade markerna vid Tällåsen bedömer vi även vara viktiga för rastande- och häckande fåglar och av den anledningen är en dammvall inget bra alternativ.

Vi förordar istället att en restaurering av Storbäcken genomförs uppströms E4an som tillåts påverka vattennivån i Ostträsket till ca 16,75 m.ö.h. Detta skulle, som vi bedömer det, innebära en marginellt större vattenspegel i sjön men samtidigt innebära en mycket stor positiv effekt på Storbäcken. På samma sätt är det av stor vikt att genom rådgivning till lantbrukarna skapa förutsättningar för en minskad näringsbelastning av Kvarnbäcken och Ostträsket genom bland annat att skapa skydds zoner mot bäcken.

Det har genomförts flera naturvårdsåtgärder i närheten av Storbäcken och Ostträsket där vi vill nämna att en stor damm i Storbäckens mynningsområde revs 2018 och nu öppnat upp möjligheterna för havsvandrande fisk att ta sig upp till sjön. Men även återskapandet av betade våtmarker i Kågefjärden i anslutning till Storbäcken som genomfördes 2010–2012, som tillsammans visar på mångsidigheten av naturvård.

En marginell nivåhöjning av sjön skulle även innebära möjligheten för lokala lantbrukare att åter börja använda våtmarkerna som betesmarker efter det att lövvegetationen mellan sjön och Tällåsen avvercats och då även återskapa en önskad vy för boende i området.

För att öka attraktiviteten för besökare av Ostträskets naturreservat bör man skapa förutsättningar för att få in betande djur i reservatet, genom att inhägna våtmarken. Man bör även förbättra upplevelsen och tillgängliggöra reservatet för besökarna genom att iordningställa en skådarplattform och parkering vid Tällåsen, samt nya informationsskyltar och uppmärkning av reservatet.